

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ У ДІЇ

УДК 342.5 (477)

С. Матвєєв,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

ЛЕГІТИМНІСТЬ І ЛЕГАЛЬНІСТЬ ЯК ОЗНАКИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Важливою ознакою державної влади можна вважати її легітимність і легальність. Активізація соціального життя сучасного суспільства, підвищення ролі політичних і правових процесів привели до певної відкритості термінологічних фондів багатьох соціальних наук, що виявилася насамперед у загальномовному вживанні спеціальних понять. Сучасна публічна комунікація рясніє висловленнями державних діячів, політиків і просто пересічних громадян, що містять велику кількість юридичних, політичних, адміністративних термінів, значення яких часто мовці не розуміють або розуміють неправильно. Це спостереження справедливо й для поняття «легітимність» – терміна, що практично увійшов у повсякденну мову. Однак убачається важливим й актуальним питання про розуміння *суті* названого поняття.

Під терміном «легітимність» щодо ознаки державної влади найчастіше розуміють визнання її діяльності населенням країни як такої, що відповідає цінностям, на які спирається режим, чия діяльність цей принцип забезпечує. Один з видатних представників німецької соціально-політичної філософії Ю. Хабермас визначає легітимність як здатність публічної влади заслуговувати на визнання суспільства. Легітимність – це підтримка й збереження соціальної інтеграції, нормативно визначеної ідентичності суспільства. Поняття «легітимність» (тобто узаконення) суспільством

дій влади означає, що соціум визнає й підтверджує право державного апарату діяти від його імені, оскільки метою влади дійсно є реалізація основних для суспільства цінностей [1, с. 42].

Слід звернути увагу на той факт, що до останнього часу термін «легітимність» використовувався для вказівки на вкорінену в людині звичку дотримуватися певних традицій. За таким підходом легітимність – те саме, що вірність монархові. Так, легітимістами «у Франції 19 століття (після Липневої революції 1830 року) називали прихильників династії Бурбонів. У більш широкому розумінні легітимістами називають прихильників скинутих династій будь-якої держави» [2, с. 703]. З таким значенням певний час термін «легітимність» з негативним експресивним забарвленням використовував Ш. де Голль для характеристики уряду Віші (1940–1944). Однак дещо пізніше він же говорить про необхідність легітимності для державної політики: «У загальному й цілому ідейне керівництво, якого потребує країна, повинно спиратися на міцне й ширше схвалення громадян. Такий основний консенсус не може бути забезпечений законними й судовими рішеннями, його досягнення передбачає звертання до величезного морального капіталу націй» [3, с. 27]. Згаданий факт підтверджує те, що з визначенням справжнього змісту «легітимності» пов'язані деякі труднощі через неоднозначність і бага-

тоаспектність терміна. Щоб дослідити це поняття й найбільш повно передати його сутність, на наш погляд, необхідно звернутися до досліджень визнаного теоретика легітимності – німецького соціолога Макса Вебера, який виділив три «чистих» (ідеальних) типи легітимного панування [4, с. 632]:

1. Традиційного характеру – ґрунтується на повсякденній вірі у святість традицій і вірі в легітимність авторитету, заснованого на цих традиціях. *Такому типу легітимності, вочевидь, і відповідає наведений вище приклад.*

2. Харизматичного характеру – основана на неабияких проявах святості або геройської сили чи зразковості особистості й створеному цими проявами порядку (харизматичне панування). У цьому випадку, ймовірно, мається на увазі цілком особиста відданість суб'єктів (підданих) будь-якій людині (правителю) і їхня довіра його особі через видатні якості останнього, зразкові властивості, які формують особистість лідера.

3. Раціонального характеру – ґрунтується на вірі в легальність установленого порядку й законність здійснення панування на основі цієї легальності (легальне панування). *Цей тип легітимності впливає з відповідності державної влади вже не традиціям або вірності конкретному лідерові, а раціональному принципу, що встановлює правовий порядок чинного правового режиму. Виражається така легітимність у відповідності походження й конкретних дій державної влади вимогам демократії.*

Крім того, заслуговує на увагу й точка зору американо-канадського політолога Д. Істона, який поділяє легітимність на три типи: «ідеологічну (у її основі лежить моральна переконаність людей у цінності того або іншого політичного режиму); структурну (прихильність людей механізму й нормам політичного режиму); персональну (віра конкретної людини в особисті якості політичних лідерів, їхня здатність правильно використати довірену їм політичну владу)» [5, с. 280-281].

Аналогічною проблемою – виділення характерних рис легітимності, а відповідно, й спробою запропонувати свою класифікацію аналізованого поняття – займався й відомий французький політолог Ж.-Л. Кермонн. Він, у свою чергу, запропонував виділяти чотири типи легітимності, згрупованих по два відповідно до того, чи належить певний тип легітимності безпосередньо політичним акторам або парадигмі політичної дії. Відповідно до його поглядів варто виділяти:

1. Легітимність, пов'язану з політичними акторами (демократичну й технократичну легітимність).

2. Легітимність, пов'язану з межами політичної дії (ідеологічну й онтологічну легітимність) [6, с. 12-16].

Слід зазначити, що наведеними вище прикладами наукових концепцій легітимності перелік пошуків відомих правознавців, політологів і філософів, безумовно, не обмежується. Так, проблемами легітимності займалися Ж.Л. Шабо, Р. Арон, Б. Деніч, И. Кескаметі, Д. Нієхїллс, П. Стілман і багато інших дослідників.

Поряд з існуючими неоднозначними підходами до визначення терміна «легітимність» у сучасній юридичній літературі питання про необхідність легітимності державної влади як обов'язкової її ознаки є також дискусійним. Деякі сучасні вітчизняні (О.Ф. Скакун [7]) і зарубіжні (С.С. Алексєєв [8]) правознавці називають легітимність державної влади однією з основних її ознак. Інші (М.М. Марченко, О.В. Малько, М.І. Матузов, А.Б. Венгеров) не відносять досліджуване поняття до основних ознак державної влади. Можна припустити, що питання про необхідність легітимності державної влади залишається на сьогодні одним з найбільш проблемних як у політології, так й у юридичній науці. При вирішенні цього питання, на наш погляд, варто погодитися з точкою зору Ж.-Л. Кермонна, який твердить, що «легітимність політичної влади – це суть її існування, підтвердження її правомочності, її вирішальне обґрунтування»

відповідно до процедури, передбаченої нормами права» [9, с. 8]. Однак, на наш погляд, у цьому випадку йдеться про «легальність», що й означає законність державної влади і передбачає формування, організацію й функціонування державної влади відповідно до чинного в країні законодавства: конституцією й іншими нормативними правовими актами. «Термін «легалізація» походить від латинського слова «Legalis», що значить «законний». Посилання на легалізацію як основу влади й належної поведінки вже в IV-III ст. до н.е. використовувалися школою китайських легістів у суперечці з конфуціанцями, що вимагали такої поведінки, котра б відповідала всевітній гармонії» [10, с. 69].

Виходячи з проведеного аналізу, можна стверджувати, що таке трактування, за яким легітимність і легальність державної влади ототожнюють, не зовсім точне. «Легітимність» й «легальність» – близькі, але не тотожні поняття. Перше з них носить оцінний, етичний і політичний характер, друге – юридичний й етично нейтральний. Однак варто визнати, що легітимність державної влади крім визнання її населенням, безумовно, характеризується також і легальністю, що входить до складу легітимності і є її юридичним вираженням. При цьому, на нашу думку, заслуговує на увагу той факт, що реальна легалізація державної влади, а не так звана псевдолегалізація, також може існувати тільки в демократичній державі. Юридична легалізація в умовах авторитарних і тоталітарних режимів зовні може здійснюватися демократичними способами, законодавство може містити демократичні положення, закріплювати широкий перелік соціально-економічних прав, але при цьому, з огляду на реальну дійсність, буде ілюзорною.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного, доходимо висновку, що державна влада має бути побудована і функціонувати з урахуванням легітимності й легальності як невід’ємних її ознак для держави демократичної орієнтації.

Ключові слова: державна влада, легітимність, легальність.

Стаття присвячена висвітленню різних підходів до визначення сутності терміну «легітимність» та його розуміння відносно сучасного вітчизняного законодавства. Значна увага приділена висвітленню характерних рис, типів легітимності та її співвідношенню з терміном «легальність».

Статья посвящена раскрытию различных подходов к определению сущности термина «легитимность» и его понимания относительно современного отечественного законодательства. Значительное внимание уделено освещению характерных черт, типов легитимности и ее соотношению с термином «легальность».

The article deals with various approaches to definition of the term «legitimacy» and its understanding in relation to modern national legislation. Considerable attention is paid to the main characteristics, types of legitimacy and its relation with the term «legality».

Література

1. Habermas J. Legitimationsprobleme im modernen Staat / J. Habermas // Legitimationsprobleme politischer Systeme, Politische Vierteljahresschrift. Sonderheft. – Opladen: Westdeutscher Verlag, 1976. – S. 39–61.
2. Советский энциклопедический словарь / [под ред. А. М. Прохорова] – М. : Советская энциклопедия, 1980. – 1600 с.
3. Kohl H. Der Weg zur Wende: Von der Wohlfahrtsgesellschaft zur Leitungsgemeinschaft / H. Kohl. – Hunsrück: Geist und Politik, 1983. – 115 s.
4. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
5. Easton D. A Systems Analysis of Political Life / D. Easton. – N.Y. : Wiley, 1967. – 507 p.
6. Quermonne J.L. Les régimes politiques occidentaux / J.L. Quermonne. – P. : Le Seuil, 1986. – 316 p.
7. Скакун О.Ф. Теория государства и права / О.Ф. Скакун. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
8. Алексеев С.С. Теория государства и права / С.С. Алексеев, С.И. Архипов и др. – М. : Норма, 2004. – 283 с.
9. Черданцев А.Ф. Государственная власть и ее обоснование А.Ф. Черданцев // Правоведение. – 1992. – № 2. – С. 3–12.
10. Чиркин В.Е. Легализация и легитимация государственной власти / В.Е. Чиркин // Государство и право. – 1995. – № 8 – С. 65–73.

